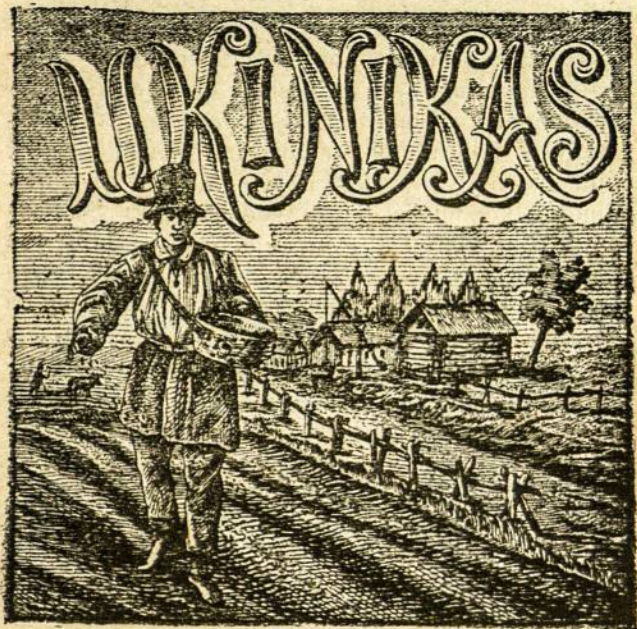

laikrasztis, paskirtas reikalams ukiniku,
 iszeina syki ant mėnesio. Metinė prekė: Maskolijoje su
 prisiuntimu kopertose 5 rubl., su pernesizmu per rubežių arba
 per rankas imant nuo perkupežių 2 rubl.; Prusuose su
 prisiuntimu 3 mark.; Amerikoje ir kitur 4 mark.

Primename maloningiems raszytojams „Varpo“
 bei „Ukinjko“, kad teiktusi nors kiek prisilaikyti
 mūsų budo raszymo, delto kad taisymas rank-
 raszczių atgabena daug nuobodaus ir bergzdžio
 darbo rėdytojui.

Naujos kilpos. *Vedemasis*

Maskoliszki laikraszcčiai praneszē apie darbus ir užgyrimus komisijos tyczia įrengtos dėl perkratinėjimų, ar būtų naudinga dėl vieszpatystės siekimų atskirti nuo Lenkijos rėdybas: Suvalkų, Siedlecų ir Liublino, ir priskirti Suvalkinę prie Vilniaus, o dvi paskutini prie Kijavo apyrnbės. Minėtoji komisija rado: kad priskirti Siedlecų ir Liublino rėdybas prie Kijavo apygardos yra dar per anksti, nes p. Gurka neužbaigė čia savo darbo reikaluose jų sumaskolinimo, bet priskirti Suvalkų rėdybą po užžiūrą p. Kachanovo jau esą galima ir reikalinga. Ant išspildymo užtēmijimų komisijos, žinoma, ar mes to geidžiame ar ne, ilgai laukti nereikės: pereis da gal metai ar kiek daugiau, ir Suvalkų rėdyba taps priskirta prie Vilniaus jeneral-gubernatorystės.

Kaip atsilieps ant mūsų gyvenimo toksai administratizskas padalinimas mūsų kraszto? Jai mes butumėm po valdžia kitos vieszpatystės, o ne Maskolijos, tai toksai padalinimas būtų mums tikrai naudingas, bet Maskolijoje, su jos specializskais įstatais dėl priverstino sumaskolinimo Lietuvos, arba kaip pavadina sziaur-vakarinio kraszto, tokia permaina ne tik nenaudinga, bet dėl suvalkinių lietuvių bus tai nauji viržiai, kurių, prigulėdami prie Lenkijos, dar, nepažino ikisziol. Teisybė, kad naujas užmanymas priskiria administratizškai visus lietuvius prie vienos apygardos, bet ne prie tos, kur liuosybė platesnė, tiktai prie tos, kur labiausiai žydi visoki specijalizski

uždraudimai, kur gyvenimas katalikams labiausiai apsunkintas; kitokio padalinimo, kaip dabar, jūg ir laukti negalėjome, nės valdžios mus ne laisvę žada, bet senų pancių viržius vis labyn veržia.

Lietuviai Suvalkų rėdybos per priskyrimą prie Vilniaus jeneral-gubernatorystės pelno tai, kad jie susivienija labiau su savo broliais Žemaičiais ir Lietuvais užnemunės — tankiau turės suseiti ir pasipažinti geriau, susitikdami priemenioje p. gubernatoriaus, arba kito augsztesnio virsziniko. Ant to ir pasibaigia visa laimė; nelaimės vienok daug daugiau.

Užtenka pažiūrėti nors pavirszium į nuvargitą ir ekonomiszka nupuolusį krasztą užnemunės — o kiekvienas supras, kad ne ant gero priskyrė dar liuosesnę ir geresniame ekonomiszkame buvyje ēsancią Suvalkų rėdyba prie pavargėlių, jau iszeziulbtų užnemuniečių. Nėra liuosybės tautiszkos ar tikėjimiszkos dėl nemaskolių visoje Maskolijoje, nebuvo jos ir Suvalkų rėdyboje, bet vis-gi čia jos daugiau buvo ne kaip Žemaitijoje. Mokslavietėse beveik visur mokįtojai Lenkijoje dar yra arba nors gal but ir katalikai, ko nerasi jau užnemunėje. Mokįtojas lietuvis, nors tada, kada vaikai jo mokinimo svietimoje kalboje nesupranta, nors priverstas prakalba ir prigimtoje kalboje vaikų — užnemunės mokįtojai-burliokai jau to nebedarys — bet vietoje lietuviszko paaiszkinimo nesuprantamo mokslo — iszjuoks pacią kalbą, tikėjimą vaikų, visaip jį niekįdamas ir peikdamas. Lietuvis katalikas jau į mokįtojus mokslincų nepatilps.

Sziadien Suvalkų rėdyboje nors pora sykių ant nedėlios lanko mokslinyczas ir kunigas dėl pamokinimo vaikų tikėjimo mokslo; užnemunėje, jai ne tuojaus, tai paskiaus vietą katalikiszko kunigo užimti turės popas; mokslinyczios pavirs į vietą, kur vaikus iszpalengvo pratįs prie stacziatikystės. Maskolių laikraszcziai jau nuo seniai reikalauja, kad vakariniuose krasztuose katalikų pradines mokslinyczas, kur mokinasi maži vaikai negalinti dar atskirti ir suprasti skirtybės katalikystės nuo stacziatikystės, permaintytų į mokslinyczas cerkviszkas, kuriose mokįtojai ir užziurėtojai butų popai. Cerkviszkų pradinių mokslinyczių jau daugel priviso Kauno rėdyboje, kurias lanko ir vaikai katalikų kitokių nerasdami.

Apsunkinimas tikėjimiszkuose dalykuose daug didesnis užnemunėje, ne kaip Suvalkų rėdyboje. Ne tiktai statymą bažnyczios, bet ir pataisymą senos gal czia nedaleisti, jai popai napatinka. Bažnytinės apeigos apsunkitos, kunigams nedaleista ant pagalbos važinėti į kitas bažnyczias per atlaidus. „Apžvalga“ neseniai praneszė kad pas kunigus į Palangą (liuosesnėje Kurliandijoje) atejorasztas, uždraudžiantis procesiją lauke bažnyczios — tas pats yra ir Žemaitijoje. — Apsunkitas gyvenimas ir dabar katalikams labiau neng Lenkijoje. Suvalkų rėdyboje nors mažesni urėdai palikti katalikams, užnemunėje nerasi nė mažiausio, kurį užimti galėtų katalikas: czia katalikui daleista tiktai mokeszczius mokėti ant reikalų vieszpatystės, buti jos apginėjų, jai užrubežinis neprietelius Maskoliją užpultų, bet nedaleista

reikalauti ar laukti pagalbos ir teisingo padalinimo naudos, paeinancios iš apdangos tos vieszpattystės, kurią nuo jos nedraugų krutine savo gina. Nedaleista katalikui, ukinikui, lietuvini, bet siek-tiek pramokusiam, žemės nors mažiausią plotelį nusipirkti; nepramokusiems, taipjan nusipirkimas apsunkintas: reikia kiekvieną sykį išsi-praszyti ant to daleidimo gubernatoriaus ir gauti atsakantį nuo jo liudijimą, kad nėra priežascių, galincių nusipirkimą užgiti. Plotas, kokį gal katalikas nusipirkti, sumažintas iki 60 desiatinų — maskolius-gi stacziatikis gal pirkti nors szimtus tukstanczių desiatinų be jokio liudijimo ir daug pigiau, nes jisai liuosas nuo sztempelinio mokeszcio.

Suvalkų rėdyboje ikisziol vartoja žmonės katalikiszką kalendorių, pataisytą popiežiaus Gregoriaus VIII, pertai ir vadinamą gregorianiszku kalendoriumi, užnemunėje-gi jau nuo seniai įvestas maskoliszkas kalendorius, ne tiktai urėduose, bet jisai primestas valdžių ir katalikų bažnyczioms, kurios turi katalikiszkas szventes apvaikszczioti pagal svetimą, niekur katalikų nevartojamą, maskoliszką kalendorių.

Apie ekonomiszką arba turtiszką nupuolimą Žemaitijos ir visos užnemuninės Lietuvos nėra jau ką ir minėti: garsi senovėje savo turtingumu Žemaitija rankose maskolių užžiurėtojų nupuolė taip, kad ji ir lygītis negal su turtingumu Suvalkų rėdybos. Teisybė, mokeszciai užnemunėje mažesni, nes sunkesnių nuvargėtas krasztas jau pakelti negalėtų, bet argi galima tikėti, kad valdžios numąžis mokeszciaus dėl priskirtų gyvėtojų

Suvalkų rėdybos? Nesuligis jų su tais, kokius moka gyvėtojai Žemaitijoje, bet paliks didesnius.

Tiek nelaimių laukia brolius Suvalkų rėdybos, kuriuos geradėjingos valdžios rengiasi prileisti prie vieno puodo, iš kurio kartų valgi valgo broliai žemaicziai. Nelaimės, čia surokuotos, tik-tai ant pradžios juos pasieks, toliau-gi galima laukti jų daugiau. Jaigu mes dabar nieko negalime padaryti dėl padarymo jų lengvesnėmis dėl mūsų, tai nors reikia rūpintis tvirtybę savo tarpe išdirbti, o tąsyk nedrystų mus mūsų valdytojai vis labiau skriausti ir sunkyti mums gyvenimą; dėlto reikia, kad visi lietuviai stotus kaipo vienu kunu, bet ne taip kaip dabar, kada, jai užgauna vieną, kiti kaip avys skirstosi, ap-leisdami užgantąjį, arba dar padeda užgavikams.

-j-a-.

Pirma ir dabar.

Trumpa bet akyva szneka

Suraszė V. P. Žiurys.

— „Pavalgęs žmogus tai sotus, apsidengęs tai neszala, o atsigert' bile baloj' gali. Kokių da velnių reik'?" —

Taip barėsi tėvas, išzgirdęs apie paskutinį lenkų sukilimą.

— „Oicziznos jiems ten kokios reikia! Varnų jie ne oicziznos užsimanė! Ot, maskoliai palengvino svieta, dabar ponai vėl nori apsunkjti! Mažai da mūsų prakaito ir kraujo gērė szuns snukiai!“ —

Ir ne viens taip kalbėjo. Kur tik žmonės susiėjo, ant jomarkų miestuose, ant miszių bažnyčioj, — visur vienokias sznekas turėjo. O seniai buvo didžiausiais pvavadiriais. Jie aiskiai minėjo tą laiką, kada ponai

juos kaip galvijus muszė, vargino ir kaip galvijus pardavinėjo ir ant szunų mainė. Jaigu kas užsimidavo, jog dabar ponai stojo ne tie, jog dabar žmogų jau už žmogų laiko, tai nieks apie tai nenorėjo nė žinot. Žmonės skyrėsi nuo ponų ir neklausė jų szaukimų į girią. Maisztas ėjo savo keliu; žmonės-gi dirbo lauką ir trusėsi apie jį savo keliu.

Buvo musų kaime darbinėkas Simukas. Nedidelio stuomems, neapszviestas suvis, bet žmogus labai dorus ir, kas dyvna, turis didelę guodonę nuo visų. Kada į musų kampą atvyko pasiuntiniai maiszto, tai szitas Simukas, nedaug sznekėdamas, su kaimo vyrais iszvijo kvieslius laukan, nežiurėdamas nė ant „pisztalietų“ nė ant nieko. Ir gali sakyti, jog Simukas visą kampą sulaikė nuo maiszto.

— „Mums dabar gerai! valdžia apie mus, kaipo tėvas apie vaikus rupinasi. Ko czion dar norėti?“ —

Ot, kokie buvo žodžiai, kuriuos paskui jie ir visa apygarda sznekėjo.

Nepertoli nuo musų gyveno Plikis. Plikis szitas, kaip daugumas lietuvių-ukinų, nemokėjo nei raszyti nei skaitit'. Bet jaigu kas jį arcziau pažino, tasai tuojaus suprasdavo, jog tai nepaprastas žmogus. Plikis daugiaus žinojo ir numanė, nekaip visi kiti žmonės musų kampo. Susitikęs mokytą žmogų, mėgdavo jis labai pasisznekėti apie mokslus. Ne sykį jis manę nudyvydavo tikrumu savo pažvilgių apie gamtos nuotykius. Kaipo darbinėkas, Plikis buvo taipogi ne isz paskutinių; jis nuo anksti ryto iki vėlam vakarui dirbdavo be atvangos; vieną tiktai turėjo silpnumą: gana buvo apversti mislį Plikio ar tai ant atsiradusio padangėje puikaus debesio, ar tai ant to, kaip gražiai saulelė leidžiasi į raudoną debesėlį, o tuojaus jisai užmirszdavo apie karszcziausią darbą ir czielas valandas stovėdavo ant lauko, žiurėdamas į dangų, koliai gražumai iszynksta. O jau szile ar girioj' stacziai prapulldavo. Isz tos priezasties prasti žmonės neretai Plikį tai navatnu, tai taip kuo pramidavo. Tarp svieto vienok Plikis

turėjo nemažą guodanę, nors iš antros pusės — buvo nuvargęs, kaip žydo blusa ir nors jo laukas buvo taip siauras, kad szuva neįsitemkdavo skersai stovėdamas.

Ir szitas žmogus, sekdamas paliai Simuką, nemažai draudė nuo maiszto.

Per tai-gi ir prasidėjo lenkmetis ir pasibaigė, o į jį iš mūsų kampo beveik niek's nepateko. Beje, vien's nežinau kokių budu pakliuvo, ir kada jį sugavę perszovė, tai seniai, o tarp jų ir Simukas, ilgai galvomis kraipė. O da labiaus dėlto, jog tam tarpe parėjo garsas iki mūsų apie žvėriszką plėszimą svieto ir galavimą tankiai nekaltų žmonių per Muravjovą, be ko ir mūsų kampas neįszsiliko.

Atėjo ir laikas iszdildymo baudžiamos. Nuo kraszto iki krasztui, kaip marios sujudėjo svietas. Iš surukusių stubų iszlindo lietuviai; ėmė dairytis žiurėti, kas ant svieto dedasi. Pradėjo akis praplėszti. Ir dyvyjosi jie, tartum' nauja saulė dėl jų atsirado

Da kaip ir ant patycių du metai derlingesni pasitaikė. Per tai nors ir prasidėjo spaudimas svieto pagal mislį Muravjovo, bet niek's ant to neatsižiurėjo. Apszviestesniejie szito spaudimo seniai jau laukė; o tamsunai dar nesuprato.

Žmonės džiaugėsi ir linksminosi, dėkavodami Dievui ir valdžiai. Ponai ir kunigai nustojo valios, nebuvo kam tvarkyti žmones ir per tai pradėjo labai girtuokliaut. Kuone kas kaimas atsirado po karcziamą, o karcziamoj' po žydą.

Bet metas po meto spaudimas ėmė vis kilti. Valdžia pradėjo drausti kryžius statyti, pradėjo tramditi kunigus nuo atlaidų; mokslavietėse ėmė versti prie maskoliszko liežuvio. Mažai to: bažnycziose pradėjo bandyt' įvest maskoliszką liežuvį dėl giesmių ir pamokslų; uždraudė maldakniges spausti lotyniszkomis raidėmis, — jau nekalbant apie kitas knjigas

Nustojo gyres valdžią ir tėvas, ir Simukas, ir Plikis. O labiausiai, kada atėjo iš kitų kampų Lie-

tuvos žinios apie atėmimą bažnyčių, išznaikimimą klostorių ir kitus persekiojimus tikėjimo.

Prasidėjo sunkmecziai. Vienus metus da sviet's iszturėjo. Atėjo kiti pavymui; ir tuos turėjo parleist vargdieniai žmonės nieko neszelpiami. Ne sykį jau dabar teko girdėt': „Tai kad butu lenkų valdžia, tai vis tik duotu ar, sziokią ar tokią pagelbą!“

Mažai to — atėjo ir tretį bado metai. Žmonės tino nuo bado ir mirė badu. Isz bado valgė pelus, valgė szieną, ir tai neturėdami savo, ėjo vogti pas kaimyną. Valgė skurgalius ir niek's nepasirupino apie nelaimingus vargszus. Sunku buvo žiurėti, kaip motinos sutinusios, iszpurtusios nuo bado su mažais vaikais ir-gi sutinusiais eidavo per miestus, per kaimus, praszydamos nors kąsnelį duonos. Ir nieks iszniekur nepadavė ranką su pagelba.

Tik kaip ant juoko, kada jau beveik kertami buvo rugiai, turtingesniems, kurie ir taip mažiaus reikalavo pagelbos, buvo atsiūsta rugių ant sėklos po purą ar tai kiek. O sutinusius vargdienius ir dabar tik vien's Diev's ir artymiejie turtingesni szelpė.

Teko nukęst tarpo jų ir Simukui

Dabar nebuvo girdėt pas mus sznekų apie gerumą arba niekumą valdžios. Sviet's nutilo, nuliudo . . .

Tuom' tarpu spaudimas ir sunkinimas svieto diena nuo dienos kilo. Pradėjo persekiot' kunjgus. Iszvezė vieną, antrą. Iszvezė nieku nekaltą vyskupą, antrą iszgabeno į tolymas Maskolijos szalis . . .

Ant Plikio grynios galvos ne vienas raukas atsirado. Nustoję linksmit jį ir graži vakarų saulė, ir raudoni debesėliai ir giria nustoję oszus, dainavus . . .

Ne ant metų, ir ne ant dvejų iszklydau ir asz isz meilios tėvynės. Dėlto ir pagryžęs negrait galėjau suprasti, kas czia persimainė, o kas ne.

Rymodamas sykį ant vartų pamacziau Simuką. Eina sau po senovei, krutinę atstated, — kaip ir senovėj', pypkės cibukas dantise. Na, misliju sau, Simukas, dėkui Dievui, suvis nepersimainė.

Po pagarbinimui paklausiau asz jį apie sveikatą. — „Ką sveikata, — atsakė jis man, — sveikata, dėkui Dievui, — tik taip nesmagu pas mus givent!“

— „Kodėlgi nesmagu?“ — paklausiau.

— „Tai ką čia daug pasakoti, — atsakė, — vieną tik jums tarsiū: jaigu szindien butų lenkmetis, tai ir asz eieziau ir kitus varyeziau!“

— „Simuti, kągi tu kalbi?“ — asz ėmiau jį drausti. Bet kur tu jį sudrausi: kaip ėmė dėt, tai ir szun's dienas iszdėjo. Ir asz toliau nenorėdamas klausyti jo pludimo atsitraukiau nuo vartų, paliai kuriuos pradėjo rinktis daugiau žmonių.

Ant rytojaus nujoiau į paupį maudytis. Bernukas, kurs su manim' buvo, pririszęs mano arklių prie alksnio atsiliepė į manę:

— „Tai va kur Visztgalvį mūsų vyrai maudė!“

— „Ar tai profesorių?“ — paklausiau.

— „Nu gi ką, kad ne krepesorių.“ —

— „O už ką tai?“

Bernuks, kaip matyt' nelaukė szito klausymo. Mykė, mykė, kaip ir nežinodamas ką atsakyti. Ant galo susigriebė:

— „O ko eina pas mergas?“ —

Taip besznekant nusileidom nuo kranto į upelį. Pakrantėje, žiuru, tupi ant sausumos su meszkere Plikis. Szalia jo užbonėlis su sliekais ir kitas didesnis su žuvimis. Ką čia, misliju sau, daryti? Visa pakrantė szlapia, rudynas. Tik viena sausumėlė, kur Plikis. Eit pas jį — periszkadyt jam meszkeriot'. Tur but' ir jis suprato mano mislį. Nes po pagarbinimui tuojaus surinkęs savo prietaisus meiliai manę vadino sėst' ant jo vietos.

Čia žodis po žodžiui ir gi jis užminė man apie maudymą Visztgalvio. Kas tai butų do per maudymas, misliju sau. Pasakoja apie jį ir vien's ir kit's ir abudu nenubaigia.

— „Papasakok, Pliki, kaip jį čia maudė! atsiliepiu.“

— „Tai jį netiek maudė, ką į purvyną niurkė. Mat, jis intsitaisė raudonus, kacapiszkus marszkičius, bliz ganczius staczaulius czebatus ir isztepęs galvą kas žin kokiū ten szmeru, nu ir pas mergas! O jau mergos seniai skundėsi vyrams ant Visztgalvio, kad negražiai lendas. Vyrai padabojo ir pagavo nabagą. Krepesorius mislijo, kad jį imes į upelį ir bus jau viskas. Ale kur tau? Tie nevidonai, vesdami pataikė į tokią molio pliurzę, kurioj' koja mažiausiai iki kelių klimpsta. Tam molynė parpuolė su Visztgalviu ir jau niurkė jį niurkė ten, kiek tik norėjo. Buliaus kraujo marszkičius sudraskę, į czebatus molio prisėmę, moliu galvą isztepė ir paleido. Dvi dienas, sako, prausėsi ir da vis moliu smirdėjo.“ —

— „Tur but' jo žmonės ne užkenczia?“ — paklausiau.

— „Labai nekenczia“, — atsakė Plikis. — Bet daugiaus, kaip man nurodė, ir jis nenorėjo pasakot', o asz skubinausi maudytis.

Besimaudant sztai ateina ir Visztgalvis. Asz jį nepažinau ir apie jį manę persergėjo bernukas, užžvelgęs poną Krepesorių isztolo.

— „Pamatęs jus jojanczius į paupį, — atsiliepė į manę Visztgalvis, — asz norėjau pasimatyt' su jumis nors czion. Nes per tą trumpą laiką, kokį, girdėjau, namie busit, kitur kur gal ir neteks matytis.“

Paklausęs, kaip jam dabojasi kampas mūsų ir kaip svietas, nemaž nusidvyjau, iszgirdęs, buk pas mus žmonės niekai ēsą. Norėdamas užstoti už savo žmones, atvercziau, jog isz vieno nusidėjimo nēr ką pykti ant visų.

„Pas mus toks įvedimas, asz jam reiszkiu, jog ant blykiu pagautą vyrą maudo“ . . .

— „Ar tai mislijat', jog jie manę už mergas maudė? užklausė manę Visztgalvis.

— „Na tai, už ką, jaigu ne už mergas?“ — atvercziau asz.

— „Už tai, atsakė jis, jog asz netoks, kaip jie ir juokiuosi isz jų durno įtikėjimo!“ —

— „Mano mielas, gali but' sveiks sau su kitu įtikėjimu, bet išz jų vieros nereikia juoktis. Ak jie išz sveiko tikybos nesijuokia?“ — tariau.

— „Jiems nēr' išz ko juoktis. Asz nieko neįtikiu!“ jis man, kaip ir girdamasi atvertē.

— „Tegul jis sau į ką nor įtikētų, atsiliepē Plikis, bile jis tik vaikus išz kelio nevestų.“

— „Asz jiems noriu akis atidaryti, o ne išz kelio vedu!“ suriko Visztgalvis.

Czion Plikis pertarē jį ir ėmē pasakot', kaip Visztgalvis mokslincyzioje vaikams rodē mest' katalikų tikėjimą ir priimt stacziatikų. Kaip ką išz karsztumō nutarē Plikis ir ant valdžios. Girdēdamas tai, asz sulaikiau jį, atmindamas jam senovēs jo žodžius:

„Ak tu kalbėjai per lenkmetį, jog valdžia Maskolijų kaip tėvas apie mus rupinasi?“ —

— „Koks tai po velnių tėvas?“ — su piktumu atmusze man žodį Plikis. — „Kaip badu mes mirēm', kaip ligos mus spaudē, nėjokios pagelbos mums išz niekur nebuvo. Geras tėvas! Nustvēręs svieta už gerklēs pasmaugtinai smaugia! Kunigus gerus, kurie nori mus apszviesti, veja lauk'. Išz Maskolijos į musų kampa varo žydus, tie mus smaugia, o valdžia neduoda nuo jų gintis. Ką musų iszkalose mokina? Szuniszkai lot! Nē apie Dievą, nē apie duonos uždarbį jokio mokslo! Ot ir krepesorių kokį mums davē?! —

Ilgai ruscziai kalbėjo Plikis ir asztiai kirtosi su Visztgalviu, durnįdams jį. Tas savo pusę stengēsi parodyt, jog visa galva ēsas augsztesnis protu už juos.

— „Jus manę nesuprantate ir suprast' negalite, nes per mažai smegenų turite!“ — tarē ant galo Visztgalvis. „Jus laikot' manę už durnių, kurs maskolijų darbų nesupranta. Tik žiurēkit, ką asz misliju! Dievo nēr', per tai ar szioks ar toks įtikėjimas, vis vien; dėlto geriaus būtų priēmus stacziatikystę. Valdžiai nerupētų mus versti, o mums verstis. Man už tai duotų paaugsztinimą, jums visiems gi būtų taipogi nemažos dovanos.“ —

— „Tai, atvertē jam Plikis, — girdējau asz sykī kalbant apie galą svieta ir atējimą Liuciperio. Tai, pasakoja, kad jis ne tik dovanomis svieta vilios, bet ir plakimu ir kitomis kancziomis vers žmones į savo tikyba.“

— „Cha, cha, cha, užkvatojo Visztgalvis; tiesa sakant, darbai stacziatikių maskolių mūsų szalyje labai užnesza ant liuciperiszky, nes ir vilioja, ir plaka, ir kitaip kankina.“

— „Tai nei į stacziatikius tamsta nepriguli?“ paklausiau asz mokītojo.

„Tai dabar, asz jums sakiau, jog į nieką neįtikiu, nė į Dievą, nė į velnią, ne į popą jokį. Kol pas mus valdžia maskolių, asz jų tarnas. Jaigu valdžia būtų vokieczių, asz jiems visą pagelbą duocziau nuo savęs dėl vertimo žmonių į jų tikyba. Man vis tiek, kokia valdžia ir koks tikėjimas“ . . .

Aitru man pasidarė klausyt' szito žmogaus sznekos.

— „Na, tegul sau su tikėjimu kaip nori, — neiszkęsdamas atsakiau, bet jau nors valdžiai reikėtų szioki tokį linkimą turėti“.

Pons Krepesorius kaip ir nusiminė, iszsigandęs, kad asz apie jo kalbą kam nepraneszcziau. Man net juokai pasidarė į jį žiurint. Bet norėdamas kuogreicziausiai nuo jo atsikrėsti, tyczia nutylėjau ir neiszedžiau isz klaidės.

Ilgai jis žiurėjo man į akis, norėdamas atmint, ką asz misliju, — ilgai ir tylėjo ir atsisveikinęs grait' ir kaip szuva pabrukęs vuodegą nucimpino ilsėtis dėl naujų, gal lygiai doringų darbų, kaip ir tas, už kurį maudė jį vyrai. Asz likau su Plikiu pakrantėje.

— „Tai mat, gražus mokītojas!“ linktelėjęs galvą atsiliepė Plikis. „Ot tamista, visi mes klydom, mislydami, jog bus mums gerai po valdžia maskolių. Ir tamistos tėvas klydo. Tegul jau ant galo irmes taip pat vargiai giventumem, kaip senovėje, tegul! — bile tik mūsų tikėjimo nekliudytų. O dabar, kaip koją įkirtęs. Diena nuo dienos lauki bjauresnių ir bjauresnių

spaudimų ir nuo valdžios ir nuo žydų. Musų tamsus žmones nēr' kam dabar pamokiti, nes kunigai bijosi, o be jų kas pamokis? Ak netokie Visztgalviai! O be mokslo ką mes padarysim? Kaip ginsimės ir nuo tų utėlių, nuo žydų? Ką jie nor, tai su mumis ir padaro; kaip nor, taip ir apgauna. Pažiūrėkit, aplink visur svietas jų rankose. Visur, kur tik geresnės vietos, ten ar žydas ar vokiečiai tupi!

„Tiesa, Pliki, tiesa!“ — atvercziau asz jam. Ne be reikalo yra paraszyta Szventam' Raszte: ne viena duona yra gyvas žmogus . . . Mokslas reikalingas musų žmonėms ir nors sunku jį igyti, vis tik da gali. Ir kunigas ne kožnas bijosi duot gerą rodą ir ne kiekvienas mokytojas užnesza ant Visztgalvio. Ir tarp jų gali rasti dievabaimingų ir protingų žmonių! . . .

Taip mudu ir užbaigēm szneką.

Lietuvos istorija.

Parasze Lietuvos vaikas.

V.

Rusiai ir Parusiai.

(Tąsa.)

Pradžioje X amžiaus, Danijos karalius, Gorm III, stengėsi pamuszti szalis, gulinczias ant piet-rytinio kranto Baltųjų jurių. Stengimai szito karaliaus nusisekė vienoj tik szalyj Venedų, Lietuviai vienok pataikė apsiginti. Mirus Gorm'ui, taip apie 935 m. apėmė jo sostą sunus Harald II, da labjaus karingas nei tėvas. Szisai trumpame laike apėmė prekingą pilį Julin prie įtakos upės Odros; joje apsisėdusi digta gauja kareivių į visas puses darė žmogžudiszkus užpuolius. Laike vienos tokios žmogžudiszkos karžygos, Žambiai turėjo gerai iszperti kailį Danams, už ką sie

paskutiniai baisiai griežė dantis ant Žambių. Vienas iš sunų Herald'o, Hakvin, surinkęs digtą žmogžudžių gaują, susidedančią iš narsios jaunūmės, nuvyko į Zambiją ir pradėjo tenai viską naikinti, bet netikėtai jis tenai atrado taip tvirtą atspyrą, jogiai nustojęs dangelio savo kareivių buvo jau bėgęs jieszkoti prieglandos ant laivų. Baisiai nusiminęs Hakvin nusprendė arba prapulti arba prieszus pergalėti. Dėl šito siekio jis liepė uždegti laivus, idant tokiu būdu atimti savo draugams viltį pabėgimo. Žmogžudžiai, matydami laivus degant, su žodžiais „myrius arba pergalė“ metėsi, kaip liutai (levai), ant mažians prisirengusių priesų. Jie ne tiktai pergalėjo Žambius, bet da didele jų dalį išmuszė, o paskui, pagriebę jų moteris, paskyrė jas į savo paczias.

Szitam atsitikus, Danai apsigyveno Žambijoje ir šis dalykas davė pradžią Žambijos Vitingams, t. y. Danams maiszytiems su Parusiais.

Vitingai su laiku pertraukė visokius susizimus su savo tėvyne ir visai išsitziantyjo, bet nenustojė visiszkai savo skandiniszko paėjimo. Vyriausia jų sėdyba buvo vakarinė dalis Žambijos, o įpacz apygarda Liaptavos, Rudavos, Galtgarbės, Metenau, ir Kvedenau. Jie išpažinojo Parusių tikėjimą ir su jais sykiu kariavo už reikalus savo tėvynės, išspradžių po vardu Risių, o paskui po tikru savo vardu, t. y. po vardu Vitingų. Atėjus Kryžeiviams į Lietuvą, jie nekuri laiką kariavo su Kryžeiviais, bet paskui priėmė kriksztą ir stojosi Kryžeivių įrankiu dėl naikinimo savo vientaucių.

X amžis Kr. g. buvo vienu iš laimingiausiųjų dėl lietuviszkos tautos. Rus-Varagai, užimti karėmis naujoje savo tėvynėje, suvis nejudino Lietuvos; Lenkai, užimti arba viduriniais reikalais arba karėmis kitose szalyse, taipos-gi nedarė Lietuviams nieko blogo. Lietuviai tuom tarpu buvo užimti viduriniu sudavadyjimu szalies ir atnaujinimu senųjų parėdkų, Varagų pagaditų.

Išz priežasties tykos, lietuviszka tauta didiai pasidaugino skaitliuje ir stojosi labai galinga. Prie pasidauginimo Lietuvių galybės ir turtigumo prisidėjo jų tikėjimas, kurio svarbiausia papėdžia buvo doringumas: baimė dievų, meilė artymo, geri darbai, prisiriszimas prie tėvynės, paniekinimas gyvasties reikaluose apgynimo dievų ir tėvynės — buvo tai svarbiausi prisakymai jų tikėjimo. Kaipo nuopelną už pildymą szitų prisakymų tikėjimas žadėjo amžiną laimingumą at-einancziame gyvenime, peržengusių-gi laukė am-žina prapultis.

Lietuvių tikėjimas buvo rysziu, vienyjancziu tarp savęs visas lietuviszkas gentes ir su sykiu papėdžia politiszko jų buvio.

Sargas dievų prisakymų buvo podraug sargu sąžinės kiekvieno gyvėtojo, augszcziausiu sudžia visų darbų, iszguldytoju dievų valios, tarpiniku tarp žmonių ir dievų, globėju tautiszko likimo. Tuom sargu, tuom vienintėliu žmogum, rupi-nancziuojosi apie laimę visos tautos, buvo arcikunigas, krivių-krivaitis. Jo valdžia ant visų buvo greicziaus tik doriszka. Valdžia szita, kaipo paeinanti nuo dievų, neapėmė kasdieninius da-

lykus, mažmožiszkus reikalus, bet tiktai abelnus ir augszcziausius siekius.

Visa tauta dalinosi į draugijas, kurių virszinikais buvo iszrinktiejie isz tarpo visų gyvėtojų. Visa tauta buvo republika, susidedanczia isz daugelio smulkių ratelių, vienyjancziujūsi tarp savęs svarbesniuosiuose reikaluose, apeinancziuosiuose vienokiai visus gyvėtojus atskirios padermės. Atsitikus karei, visi rateliai vienyjosi tarp savęs ir rinko vieną virsziniką su vardu „vadas“, kurio rankose buvo neaprybuota valdžia.

Pabaigoje X amžiaus beveik visa vakarinė Europa buvo jau krikščioniszka, o tiktai da Lietuvoje laikėsi stabmeldystė. Stabmeldystė, lyg muru skyrė Lietuvius nuo kitų tautų, nes krikščioniszka kunigija draudė visokius sąrysius su stabmeldžiais. Lietuviai nebuvo nusiiminę szitoku atsiszalinimu, bet tai labai rupėjo Lenkams, kurie jautė, kad kaimynystė stabmeldizkos tautos vėliaus ar ankscziaus daug jiems blėdies padarys. Pertai jie tolydžio mislyjo apie tai, idant Lietuvius kuogreicziausiai pritrankti prie katalikiszkos bažnyczios ir tuom pacziu atimti nuo jų didžiausią galybę, kuriąja buvo jų tautiszkas tikėjimas. Dėl szito siekio jie siuntė pas Parusius, kaipo artymiausius savo kaimynus, apasztales, tarp kurių vienas isz pirmiausiųjų buvo Szv. Vaitiekus.

996 m. atvyko ant dvaro Lenkų karaliaus, Boleslav'o Chrobry, Pragos vyskupas, Vaitiekus, kuris metęs vyskupiszkas užduotes savo tėvynėje stojosi zokoniku ir platino szventą tikėjimą Mo-

ravijoje ir Vengrijoje, o ant galo pribuvo ir į Lenkiją. Boleslavas Chrobry priėmė labai meiliai ir širdingai šį doringą vyrą ir, kada netrukus Vaitiekus išreiszkė norą platinti krikščionystę tarp Liutikių gyvenančiųjų Pomeranijoje ir Parusių, visokiais budais parėmė jo stengimus.

Vaitiekus, aprūpintas visokiais reikalingais daigtais, drauge su savo broliu Gaudencijum ir da vienu kunigu, prietam turėdamas su savim 30 szarvuotų vyrų, nuplaukė Visla į Pomeraniją. Blogai priimtas Pomeranijoje, jis nuvyko į Gdanską, kur jo pamokinimų noriai klausė gyvėtojai. Iš Gdansko jis mariomis nuplaukė į Zambiją ir išsėdo ant kranto ties Prėgilio įtaka. Iš pat pradžios per vietinius gyvėtojus jis buvo priimtas blogai ir užgautas smagiai irklų. Szv. Vaitiekus atsiuntė atgal luotą ir kareivius, o pats persikėlęs į kitą pusę upės, nuvyko į vieną kaimą, kur jį labai gerai priėmė valdytojas kaimo. Aplinkiniai gyvėtojai, dasižinoję apie siekį jo pribuvimo, pradėjo kruvomis pas jį rinktis, klausinėti, kas jis yra ir delko pas juos atkeliavo? Jiems rodėsi, buk jis atvykęs czionai del sznipinėjimo, ir pertai reikalavo, idant jis kuogreicziausiai apleistųjų szali, jai nori likti gyvu. Vėl apasztalai persikėlė ant tiesiojo kranto upės ir perleido kokiam-ten kaime 5 dienas.

Paskui jie pasuko į vidų szalies. Eidami jie užėjo ant szilo, kurį perėję perdėm atsidurė ant ariamos dirvos. Czionai jie pasidrutino ir atsigulė, suvis nežinodami, kokioje paojingoje

vietoje jie randasi. Buvo tai vieta paszvēsta dievams, vidur szvento szilo, arti nuo szventinyczios Ramavo Vietinės tiesos myriu korojo svetimtanczius, ėsanczius ant tos vietos. Keleiviai, drucziai miegantiejie, tapė prikelti isz miego baisiais rinksmiais prisiartinancziųjų prie jų Lietuvių, Lietuviai pribėgę tuojaus suriszo apasztalus, ir kada Sz. Vaitiekus, matydamas paojų, pradėjo ramėti savo drangus ir kalbėti, idant jie tykiai lauktų likimo, kokį jiems Dievas siųs, gavo lazda į krutinę, o paskui perdurtas raguotine atidavė Devui dusią. Drangai Sz. Vaitiekaus iszpradžių buvo paimti į nelaisvę, bet netrukus iszleisti ant linosybės daneszė Boleslav'ui apie jo myrį.

Boleslavas Chrobry tuojaus nusiuntė pasiuntinius, reikalandamas iszdavimo kuno Sz. Vaitiekaus. Parusiai užganėdino jo reikalavimui.

Kunas kankintinio (muczelniko) iszpradžių tapė palaidotas Trzemieszne, o vėliaus pernėsztas į Gniezną.

Pradžioje XI amžiaus taipos-gi kankintinio myriu numirė pas Parusius szie apasztalai: Benediktas, Petras ir Mikola. Boleslav'as Chrobry, Lenkų karalius, pažadėjo atlygiti Parusiams už myrį apasztalų, ir pabaigoje 1014 meto įsiveržė į Kulmius (Kulmiai — Parusių skrytis ant rubėžiaus Mozurijos). Parusiai ant lygio lauko suvis nesiprieszino, bet tiktai gynėsi pilėse: Radine, Honedoj ir Grevože. Pilėms tapus apimtoms, Boleslav'as patraukė į vidų szalies ir atsidurė net ties Balge Notangių szalyj' (Notangiai — Parusių skrytis), kur buvo szventinyczia „Ramavas“,

prie susibėgimo upių Frising ir Baiseln. Czionai Boleslav'as liepė szventinyczią sudeginti, stabus dievų sunaikinti, o kunigus iszmushti. Baisiai persigandę Parusių bajorai (greicziausiai svetimtaucziai) praszė pas pergalėtojų tykos, prižadėdami apsikriksztiti ir mokėti duoklę. Boleslav'as užgriebė Kulmių žemę, darydamas rubežiumi tarp Lenkijos upę ossą, ant kurios kranto liepė įkalti geležinį stulpą, kur vėliaus pakilo miestelis, ir ik sziai dienai turintis vardą „slup“ (lenk. slup, liet. stulpas). Szis faktas stojosi 1015 m.

Vos tik Boleslav'as sugryžo su kariumene į Lenkiją, kaip Parusių tėvynainiai pradėjo kurstyti gyvėtojus, idant jie nusimestų nuo savęs valdžią svetimtauczių ir gintų tautiszką tikėjimą. Užvirė tasyk visoj' Parusių žemėje, kaip puode, ir tuojaus lenkų kareiviai tapė iszvyti isz pilių arba iszkapoti.

Nelaimės dėl Lietuvių tuomi nepasibaigė. Da nesuvisum aptyko Parusiai po užpuoliui Lenkų, kaip pakilo vėtra isz pusės Danijos.

Mirus Harald'ui III, apėmė Danijos sostą Kanut'as Didysis, 1016 m. Iszpradžių jis su daugybe laivų nuvyko apmalsziti pamarinius padonus, norinezius iszsisukti isz po jo valdžios; atsiekęs czionai siekio, jis nuvyko į Žambinų žemę, apėmė ją po savo valdžia prietam praplatino savo valdžią ir į anapus Nemuno.

Vieszpataniant Lenkijoje Mieczyslav'ui Parusiai jantėsi suvis liuosais nuo užpuolių Lenkų, nors jie ir ėjo į pagelbą Pomeranams jų karėje su Lenkais. Kada-gi mirus szitam karaliui visoj

Lenkijoje pakilo vaidai ir nesutikimai, Parusiai, budami geresniame padėjime, iszrinko naują Krivių-Krivaitį ir pasirengę buvo dėl atrėmimo naujų užpuolių.

Nuo szio laiko duodasi užtėmyti, kad Parusiai buvo pateikesni dėl krikščioniszkių apasztalių. Sziamė laike platino tikėjimą po visą Lietuvą Szv. Ol'ai, Norvegijos karalius, kuris Kanuto, Danijos karaliaus, priverstas buvo atsižadėti karaliszko sosto ir bėgti isz tėvynės. Matyt, kad platinimas krikščionystės jam labai sekėsi, jai gyvėtojai szitos szalies per 3 amžius szventė metines sukaktnoes jo myrio. Szventas Ol'ai mirė 1020 m.

Vieszpataujant Lenkijoje Kazimierui, Parusiai tiktai savo iszmintingu pasielgimu iszsisuko nuo užpuolio Lenkų. Mirus Mieczyslav'ui, laike bekaralystės, kokis ten Maslav'as, Mozuras, nustvėrė į savo nagus valdžią ant Mozurijos ir 1041 m. apsigarsino nuo nieko neprigulineziu kunjgaikszeziu. Lenkų karalius, Kazimieras viena diena apmalszino maisztiniką. Maslav'as-gi, nubėgęs pas Parusius, pataikė surinkti kariumėnę, o sugryžęs į Mozuriją, antrusyk susiėjo su Kazimieru; bet ir szikart jis tapė įveiktas. Maslav'as trecziusyk ėmė rinkti kariumėnę Parusių žemėje; prietam da jis rado daug velyjanczių jam gero paczioj Mozurijoje. Dabar jau budamas drutesniu, neg pirmesniuose kartuose, drąsiai užpuolė ant Lenkų; pergale ilgą laiką kreipėsi ant jo pusės, bet ant galų galo vėl pergalejo Kazimieras. Maslav'as ketvirtusyk stengėsi Parusius prikal-

kalbėti pakilti ant Lenkų, bet patys Parusiai nedaleido išsipildyti jo užmanymus, pakardami jį po augsztu medžiu, 1047 m. Tuojaus pozitam atsitikimui Parusiai nusiuntė pasiuntinius pas Kazimierą, praszydami užlaikymo tykos, prie tam prižadėjo mokėti jam nekurią duoklę, dėl patvirtinimo ko davė jam užstatinius iš vaikų vyriausiųjų gyvėtojų. Kazimieras, nemėgdamas kariauti, noriai sutiko palikti Parusius tykoje.

Nors Parusiai ir užglostė Lenkus, vienok šie paskutiniai neužmiršo apie atsargumą. Dėl szito siekio; 1055 m., jie pastatė pilį Graudenę (Grudzią) prie įpuolimo Ossos į Vislą. [Tol. bus].

Szneos apie žeme, saule, mėnesi ir žvaigždes.

pagal Nevzorovą paraszė Antanulis.

Szneka ketvirta. Kaip žemė sukasi apie saulę?

Žemė sukasi apie saulę, bet sykiu sukasi ir apie savo aszį, arba patį apie savę (kas tai yra suktis apie patį savę, arba apie savo aszį, pasakiau pereitoje sznekoje). Idant suprastumėte, kaip tai žemė gali suktis sykiu pati apie savę ir apie saulę, sztai ką asz jums rodiju padaryti: paimkit kokį apvalų daigtą (obuolį arba ką kitą) užsmeigkite jį ant kokio szipulio ir sukit tą obuolį su szipuliu apie žiburį, kita-gi ranka sukite obuolį aplink szipulį, ant kurio jis užsmeigtas. Žiburyš czion reiksz saulę, obuolys žemę, sukimas obuolio aplink szipulį — sukimą žemės apie jo aszį, o sukimas obuolio sykiu su szipuliu apie žiburį — sukimą žemės aplink saulę.

Kelias, kuriuomi žemė vaikszechioja sukdamasi apie saulę, pramiņas mokslinczių — orbita. Szitą kelią arba orbitą žemė perbėga į vienus metus, t. y. į 365 dienas 5 valandas 48 minutes ir 48 sekundas. Dabar galite jau lengvai suprasti, kodėl kas ketvirtus metus esti taip vadinami keliame metai, t. y. turintieji ne 365 dienas, bet 366. Žemė atlieka savo kelionę apie saulę ne į 365 dienas (kuriuos sudeda paparstą metų), bet į 365 dienas ir da beveik szezias valandas. Isz szitų tai szezijų valandų per ketverius metus ir pasidaro 24 valandos, arba visa para, kuri ir prisideda prie kas ketvirtų metų.

Nuo metinio žemės sukimosi apie saulę paeina metų laikai: pavasaris, vasara, ruduo ir žiema. Nuo sukimosi gi žemės paczios apie savę paeina diena ir naktis. Idant tai suprastumėte, paimkite szipulį, užsmeigkite ant jo obuolį ir prikiskite jį prie žiburio. Ar matote? lygiai pusė obuolio apszviesta, kita-gi pusė tamsi. Dabar isz lėto sukite obuolį apie szipulį: matote? dalis apszvies-tos pirma pusės obuolio pereina į tamsią pusę ir vietoje jos lygi dalis tamsios pusės obuolio apsiszvieczia. Sztai jums ir iszreiszkimas, kodėl ant žemės esti diena ir naktis. Žemė be paliovos sukasi pati apie savę ir dėlto tai viena, tai kita jos pusė esti atgrėžta į saulę. Ant tos pusės žemės, kuri yra atgrėžta į saulę esti diena, ant kitos gi — naktis.

Taip, kada pas mus diena, kitoj' pusėj' žemės, Amerikoj esti naktis. Turiu da czia pasakyti, jog žemė apsisuka pati apie savę į 24 valandas,

užtaigi išz tiek valandų susideda mūsų para.

Dabar gal paklauskite manęs, kodėl mes ne užtēmijam, kaip žemė lekia apie saulę ir sukasi pati apie savę ir kodėl mums iszrodo, buk žemė stovi ant tos paczios vietos? o sztai dėlko:

1) Žemė sukasi apie saulę labai greitai; per minutą ji nulekia, kaip jau sakiau, 1680 verstų (atsimikite, jog greicziausias arklys nubėgs į minutą nedaugiaus, kaip treczią dalį versto, o gelžinkelio galima nuvažiuot į minutą daugiausiai versta); labai gi greitų judėjimų mes neužtēmijam ir ant žemės: taip važiuojant geležinkelio rodosi, jog maszina stovi ant vietos, o bėga daigtai ir vietos, per kurias jije eina; prisžiurekite taipogi, kaip moterys skubiai verpia; ratas ratelio (vindelio) ir szpulė, rodosi, stovi ant vietos, bet gi nei viens isz jūsų nepasakys, jog jie nesisuka, nors taip ir iszrodo pažiurėjus isz szalies. Taigi taip atsitinka ir su žeme. Jijė sukasi da greicziau apie saulę nei ratas ratelio, dėl to mes nejaucziame to jos sukimosi.

2) Žemė sukasi apie saulę visai lygiai, tai yra ji nė sustoja: nė pasimažina, nė pasididina greitumas, su kuriuom ji lekia keliu, nuo Dievo jai paskirtu, apie saulę; žemė vaikszezioja apie saulę, nedatirdama jokių krasterijimų; tokių gi judėjimų mes neužtēmijam ir ant žemės: taip plauke iriantis greitai luote rodosi, buk luotas stovi ant vietos, o bėga krantai upės su pievoms, girioms ir t. t.

3) Su žeme sukasi sykiu ir visi daigtai; ir

delto mes neturime ant ko pažiti, jog nestovi ant vienos vietos.

Czion da gal kuris isz jusų užklausti manęs, kodėl tai visi daigtai, kurie yra ant žemės, nenupuola nuo jos, jaigu jį sukasi apie saulę ir pati apie savę, ir kaip tai gal žmonės gyvenantieji kitoje pusėje žemės vaikszezioti virszum kojoms. Atsakan jums, jog jokis daigtas ne gal nupulti nuo žemės, nes jį tur ta įpatybę, jog kiekvieną daigtą pritraukia į savę, o ir pats greitas sukimas nedaleidžia daigtams puldinėti nuo žemės. Jug regėjote gal nesyki, kaip piemens pataiko taip skubriai sukti aplink galvą indą su vandeniu, jog vanduo neiszsilieja. O ką apie tai, buk žmonės, kurie gyvena kitoje pusėje žemės, priversti yra vaikszezioti virszum kojoms, ir buk jie gal nupulti nuo žemės tai visai neteisingas daigtas. Ką gi mes vadiname virszum, o ką apaczia? Virszum vadinami tai, kas yra virszti mūsų galvų, o apaczia tai, ką matome po savo kojoms, Bet įkur puola daigtai? į virszų ar į apaczią (angsztyr ar žemyn?) Kiekviens žino tai, jog visi daigtai puola žemyn. Bet žmogui, kurs gyvena kitoj pusėje žemės, apaczia bus žemė, kurią jis mindžioja, virszum gi dangus, kurį jis mato virszui savo galvos. Taigi, jaigu jis pultų nuo žemės, tai turētu pulti į dangų, į virszų — angsztyr galva, kas yra visai negalimas daigtas.

Szneka penkta. Apie mėnesį.

Visi mes gėrimės mėnuliu, kada jis naktį apszvieczia žemę savo sidabrine szviesa, arba kada jis slepiasi debesiuose, kaipo po kokia sida-

brine marszka, tai vėl pamažėli pasirodo iszlindęs isz debesų. Mes žinome, jog tankiai esti žvaigždėtos naktys, vienok mėnulio nematyti ant dangaus; paskui jis pasirodo paveiksle pjautuvo, kuris vis didinasi ir didinasi, ir ant dangaus už kelių dienų pasirodo pusė mėnesio, ant galo, da už kelių dienų mes pamatome ant daugaus visą mėnulį; pamaži vienog jis pradeda mažitis, pasirodo paveiksle pjautuvo, tik atsukto į kita pusę ir už kelių dienų visiai isznyksta. Taip dedasi kas keturias nedėlias. Mes pripratome prie tokių atmainų ir visai nesirūpiname paklausti savęs, kokia tai priežastis tų atmainų. Mėnuo yra apvalus kunas, kaip ir mūsų žemė. Lygiai kaip ir žemė, mėnuo nieku neprilaikomas vaiksčioja liuosiai neaprėbtam plote pasaulės. Mėnesio pavirszis penkiolika sykių mažesnis nei pavirszis žemės. Nuo žemės į mėnesį, pagal apskaitymą mokytų vyrų, yra 360 tukstanczių verstų.

Mėnuo yra sąkeleivis žemės. Vardą sąkeleivio žemės jis gavo dėl to, jog nuo amžių sukasi apie žemę, o sykiu su žeme sukasi ir apie saulę. Apie žemę mėnuo apsisuka į 27 dienas 7 valandas ir 45 minutes. Mėnuo yra tamsus kunas, o nors jis ir iszrodo mums szviesum, tai ta szviesa ne jo paczio, bet ją apturi jis nuo saulės, nes spinduliai saulės, puldami ant mėnulio apszvieczia jį. Jaigu mes galėtumem kaip nors užlėkti ant mėnesio, tai žemė mums taipogi iszrodytų tokiu pat szviesum skritiniu (ratu) ant dangaus, tik didesniu 15 syk už mėnulį.

Žemė, kaip sakiau, sukasi apie saulę, o mėnuo

sukasi apie žemę ir sykiu su žeme sukasi apie saulę. Tokiuose abipusiniuose sukimuose mėnuo tankiai atsikliuva tarpe saulės ir žemės, arba tarpe mėnesio ir saulės atsikliuva žemė. Kada mėnuo esti tarpe saulės ir žemės, tada į mus esti atgręžta ta jo pusė, kurios neapszviečia saulė ir dėl to mes tada visai nematome mėnesio. Bet mėnuo sukdamasis apie žemę pamaži pradeda iszeiti iš tarpo žemės ir saulės, tada dalis tos jo pusės, kuri atgręžta į mus, esti apszviesta saulės ir mes matome mėnulį ant dangaus vėl paveiksle pjautuvo; šis pjautuvą pamaži didinasi, pagal tai kaip mėnuo iszeina iš tarpo žemės ir saulės, kada-gi jau jis visai iszeina iš tarpo saulės ir žemės, t. y., kada žemė atsikliuva tarpe saulės ir mėnulio, mes matome visą mėnulį ant dangaus, nes tada atgręžtoji į mus visa jo pusė asti apszviesta saulės. Paskui vienok sukdamas apie žemę vėl atsikliuva tarpe saulės ir žemės ir vėl mes jo nematome; taip darosi nuo amžių.

Mokįti vyrai sako, jog ant mėnesio yra augsztis kalnai ir gilios daubos. Visi gal užtėmijote ant mėnesio plėmus; pagal šiuos tai plėmus mokslinciai ir mena, jog mėnulio pavirszis nelygus. Augstus kalnus ant pavirszio mėnesio, sako jie, geriaus apszviečia saulė, daubas gi silpniaus, o taipogi ant daubų puola szeszėlis kalnų. Dėlto mes galime matyti plėmus ant pavirszio mėnulio, užbaigia jie. Ant mėnesio pagal žodžius mokytojų nėra debesų, nė vandens.

[Toliaus bus].

Prisiegdintuju sudas.

(Tasa ir pabaiga).

1) Pirmiausiai jis geresnis tuom, kad daug žmonių sykiu daro nusprendimą, o kur daugiaus žmonių sprendžia, ten, abelnai kalbant teisingiaus nusprendžia; užtatai visur žmonės labjaus tiki teisingumui prisiekdintųjų sudo, nei vyriausybės sudžių.

2) Sudijamasis lyg pats sav iszsirenka sudžias, nes jis turi tiesa nekuriuos praszaliti nuo sudijimo; pertai jis labjaus pasitiki ant teisingumo savo sudžių-prisiekdintųjų.

3) Dar svarbesnis dalykas, kuris suvis atskiria prisiekdintųjų suda nuo vyriausybės sudo, tai toks: prisiekdintiejie sprendžia tik pagal tuos darodymus, kurinos iszgirsta sude, nes jie kaipo žmonės tik ant trumpo laiko paszaukti sudyti ir sziaip neprigulintiejie prie sudo, neesti kanceliarijoje ir neskaito popierų; užtatai jie suvis nežino, kas yra popierose tyrinėtojaus, kokius darodymus jisai surinko; tuom tarpu tikriejie sudžios dar priesz sudijimą perskaito ir turi perskaityti tyrinėtojaus popieras ir žinoma, pagal jo surinktus darodymus savo galvoje sziaip, ar taip nusprendžia apie sudijamąjį; sunku žmogui, beveik negalima, atsisakyti nuo tokio nusprendimo. O reikia žinoti, kad žmogui sunkiaus permainyti nuomonę ant kitos, nei suvis naują padaryti; prie tam, sudžios isz rasztų padarę sav nuomones, jaigu sudija vieni be prisiekdintųjų, ne taip atsidėję klauso, ką pasakoja liudinikai ir t. t., mažiaus

atsidėję klauso jie bylos dar ir delto, kad pripratę prie nuolatinio provojimo. Tokiu būdu iszeina, kad tikriejie sudžios, jaigu jie sudija be prisiekdintųjų, dažnai sudija pagal tyrinėtojaus parodymus. Ar tai negerai? Tai labai negerai. Tyrinėtojaus darodymams negalima pilnai tikėti, nes jis dirba vienas ir liudinikus klausia be prisiegos. Tyrinėtojus tik surenka medegą ir parodo kelią, kaip tyrinėti bylą; vienog išzdirbti tą kelią, izsrinkti tą medegą, sudėti ją į kruvą ir pastatyti iz jos rumus, reikia pacziam sudui. Tai, kokis didelis skirtumas tarp prisiekdintųjų ir sziaip teisdarių sudo. Prisiekdintieji nežino bylos, kaip sėda į snola, sudijimas tai jiems naujiena, prie tam jie tiktai ką prisiekę, kad sudys teisingai, pagal protą ir sąžinę užtai jie gerai klauso bylos su kuria susipažįsta tik ant sudo; prie jų ir tikriejie sudžios turia klausyti gerai, nes jie turi vesti bylą, turi tyrinėti, kad izzaiszkinti ją prisiekdintiems. Kas buvo sude, kada sudija prisiekdintieji ir kada vieni tikriejie sudžios, tas aiszkiai matė szitą skirtumą.

4) Tarp tikrųjų sudžių jauni, arba mažiaus izzmanantieji greitai pasiduoda nuomonei senesnių arba įtekmei prieszsėdzio, iz ko iszeina, kad bylą nuspendžia vienas arba du žmonės; tuom tarpu prisiekdintųjų daug, jie visi lygus ir susirinę tik ant trumpo, vienas nuo kito nepriguli, užtatai greicziaus galima tikėtis, kad kožnas iz jų spres pagal savo nuomonę ir sąžinę.

5) Tikriejie sudžios daugiausiai gyvena ir

dirba kancelarijoje tarp kruvų popierių; prisiekdintieji-gi paimti iš žmonių ir per tai geriaus už anuosius pažįsta žmonių gyvenimą ir pažiuras; tikrieji sudžios, gerai žinodami kriminaliszkus įstatus, ant nusidėjimo žiuri akimis įstato; tuom tarpu pasitaiko, kad darbas, kuris buvo nusidėjimu, dabar pagal žmonių supratimą nenusidėjimas arba kad žmonės šiek-tiek kitaip supranta nusidėjimą, nei įstatas; o jūg galima bausti tik už tai, ką žmogus padarė negero, žinodamas, kad tai negera; tai-gi prisiekdintieji, pažindami žmones, jų pažiuras ir gyvenimą geriaus, nei tikrieji sudžios, taisingesnį gali padaryti nusprendimą; taip Maskolijoje prisiekdintieji labai dažnai pripažįsta nekaltu sudijamąjį už policijantu pažeidimą. Iš kitos pusės žmogus su savo kunu ir duszia yra tai neiszseimamas szaltinis visokių atsitikimų ir jausmų, kurių visų įstatai negali užžiūrėti, o kurie turi didelę įtekmę ant žmogaus pasielgimo ir sumažina jo kaltenybę; prisiekdintieji, turedami tiesą pripažinti žmogų vertu pasigailėjimo, gali visados sumažinti jam bausmę.

6) Ten kur prisiekdintieji sudija ir politiszkus nusidėjimus, t. y. nusidėjimus priesz vyriausybę, ten jų sudas daro daug teisybės ir gero, nes tikrieji sudžios, kaipo vyriausybės paskiriami ant vietų, nuo kurių gali buti praszaļti ir netekti duonos, sudija szitas bylas sutinkancziai su vyriausybės norais, prisiegdintieji-gi nepriguli nuo vyriausybės, delto gali teisingiaus sudyti. Pati vyriausybė, kuri yra teisinga ir nori, kad gyventojai tikėtu sudams, paveda politiszkas

bylas prisiekdintųjų sudui; bet vyriausybė, kuri laiko gyventojus prispaudime ir kuri bijo mažiausio pasiprieszinimo ir mažiausio išsaiszkino savo darbų, tokia vyriausybė neduoda szitų bylų prisiekdintųjų sudui. Taip dabar yra Maskolijoje ir pas mus Lietuvoje; nztatai szitame dalyke prisiekdintųjų sudas pas mus nedaro jokios naudos.

9) Vyriausybė niekados nespėja permaintyti įstatus sykiu su tuom, kaip persimaino žmonių pažiūros; ot dabar Maskolijoje kriminaliszki įstatai jau nuo seniai tie patys; seniaus visi žmonės mislijo, kad iszsigelbėti nuo nusidėjėlių galima tik tada, jaigu kriminaliszki įstatai bus asztrus, jai jie skirs dideles bausmes; dabar-gi daugumas žmonių supranta, kad bausmių asztrumas nieko nepadeda, kad nuo nusidėjėlių galima iszsigelbėti, jaigu pataisyti, pirma, žmonių buvį, antra, paczius nusidėjėlius, o delto nereikia asztrių įstatų; abelnai kalbant, dabar žmonėms nepatinka asztrios bausmės; taigi prisiekdintųjų sudas, jaigu mato, kad bausmė perdidelė ir neatsako sudijamojo kaltenybei, matydama, kad jisai žmogus neblogas ir kad tik nelaime įstumė jį į nusidėjimą, padėkime į vagystę, tai pripažįsta jį nekaltu; tokiu budu nusprendimas esti taisingesnis nekaip, jaigu už menką nieką asztriai nubausti žmogų.

10) Ant galo prisiegdintųjų sudas naudingas ir tuom, kad jisai platina tarp žmonių supratimą tiesos ir savo pareigų; prisiekdintiejie, sėdėdami sude, daug iszgirsta naudingų ir pamokinanczių

dalykų, o parėję namon ir kitiems papasakoja. —

Dabar man rodosi, aischku, kad prisiedintųjų sudas taisingesnis ir geresnis už sudą, kuriame tik vyriausybės paskirti sudžios sudija; o ten kur jis sudija ir politiszkus nusidėjimus, jisai yra apgynėju sąžinės ir laisvės žmonių.

P. Liutas.

Ar reikia leisti kraują?

Leidimas kraujo yra vienas iš seniausių būdų gydymo. Gylioje senovėje daktarai leisdavo kraują nuo visokių lygų, nekart ir nereikalingai išplumpnodavo iš lygonio balas kraujo, mislydami pagerisį sveikatą ano nabago. Sziandien mokslas apie sveiką ir lygotą žmogų toli nužengė pirmyn, išaiszokino įpatybes tulų lygų, davė daugeriojų atsitikimų gerus metodus gydymo ir todėl nedvyvai, kad dabar mokėti daktarai labai retai rodyja leisti kraują, iszrasdami, kad tai nereikalinga. Nežiurint ant to visko, mūsų kaimuose ir bažnytkaimuose Oszkės ar Benckai taurems ir dielems varo kraują iš mūsų žmonių, ir mūsų galvocziai daugume susirgimų apkaltina kraują . . . Padėkim, skauda kam dantis, „tai vis nuo kraujo, brolyti tu turi eiti pas Oszkę, jis nuleis — ir busi sveiks, kaip bulius“, taip sztoringanja mūsų galvoczius . . . Žmogus traukia pas Oszkę. Teisybė, kaikada po nuleidimo kraujo žmogus janczia, kad jam geriaus ir szitas supuolimas da labiau patikrina nuomonę mūsų tamsųjų apie neiszpasakytas gėrybes nuo kraujo leidimo. Tie, kuriems syki

pamaczyjo, kitam atsitikime da su didesniu įsitikėjimu griebiasi už dielių ar taurių, nesuprasdami, kad neužilgo potam da labiau gali susirgti. Tankiai ateina pas daktarą praszyti, kad nuleistų kraują. Daktaras atsisako, sakydams, kad leidimas kraujo ar nereikalingas ar kad gali užkenkti sveikatai. Bet veltų, ir iszmingus žmones, pripratusius leisti kraują ir nežinanczius daktarystės, sunku persznekėti, sunku jiems parodyti pikta įtekmę leidimo kraujo ant žmogaus . . . kągi pasakyti apie kitus! Juk jie žino, kad nekuriuos atsitikimuos nuleidimas kraujo jiems pamaczyjės ir jiems negalvoj, kas bus toliau. Daugumas apkaltina daktarą, buk jis tyczia nenori jų pagelbėti, ir kreipiasi pas Oszkę ar Bencku.

Leidimas kraujo per žmones nemokitus, nežinanczius daktarystės, gali buti pavojingu del gyvasties žmogaus, kaip, va leidimas kraujo tieiok isz gyslų.

Priprasta leisti isz gyslos, kuri esti tuojaus po skura ant alkunės ir kuria teka kraujas isz rankos į szirdį (daktarai tą gyslą vadina vena) . . . Netoli nuo tos gyslos esti kita gysla, vadinama arteria*); kuria kraujas bėga isz szirdies į ranką. Užgauti szitą gyslelę labai pavojinga, kraujas bėga myžle, sustabdyti kraują labai sunku, už tai gali iszbėgti daug kraujo ir žmogus gali numirti. Žinoma, kad toki žinunai, kaip Oszkės, gali praleisti kraują isz arterijos, vietoj venos, arba atveriant veną gali pažeisti ir arteriją.

*) Kitur vadina gyvgysle

Prie to rankos ir instrumentai tų leidikų gali būti purvini, apsrutyti, tuolaik purvai, srutos gali papulti į roną arba tiesiog į kraują; per tai, žinoma, gali užsivietriti ta vieta, iš kurios buvo leistas kraujas, arba gali sutūti ir užsivietriti visa ranka. Man rodos, suvis pro šalį pasakoti apie czystumą rankų ir instrumentų mūsų Oszkių ir Benckų . . . Kiek viens gerai pažįsta jų szvarumą! Tenka matyti apsirgimus ta ar kita lyga tik per tai, kad kraują leidžiant vartoja purvinus instrumentus.

Purvai, srutos papuolę į kraują sugadina jį ir ligonio, pas kurį sugedo kraujas, ir akyliansi daktarai neiszdygo, jis turi mirti . . .

Czia mes užklauskime save? Ar neatbutinai reikia leisti kraują, ar gali būti toki atsitikimai, kada naudinga ir reikalinga kraują nuleisti? Ant szito klausymo galima atsakyti: buva, bet labai retai . . . Kraujas esti svarbiausia ir reikalingiausia dalis mūsų kuno. Tas tik žmogus gali būti sveikas, pas kurį gana daug sveiko kraujo. Jai eisime tolyn, tai galima bus pasakyti, kad tas tik žmogus ir gali būti iszmintingu, pas kurį gana sveiko kraujo. Seniai jau sviete pasakojama, kad sveika dvasia gali būti tik sveikam kune . . .

Jai taip reikalingas esti kraujas dėl kuno, tai mums reikia rūpintis apie padauginimą jo ir apie iszsisklaistymą po kuną gyslomis, szalintis nuo visko, kas gadina kraują arba kliudo jo tekėjimą gyslose. Pažiūrėkime, ką darome leisdami kraują.

Mes atimame nuo kuno dalį kraujo, o su ja ir dalį gyvasties Išvairius iš savęs daug kraujo mes užkenkiam savo sveikatai ir sutrumpiname savo amžį. Neteisinga esti paskala tarp žmonių, buk per nuleidimus kraujo atsivaduojame nuo pagedusio kraujo

Apie pagedimą kraujo žmonės sprendžia tik iš to, kad išbėgęs iš gyslos kraujas esti tamsus. Jan buvo sakytą, kad gyslos, kurioms kraujas teka mūsų kune, esti dvejopos: vienos, kuriomis kraujas teka iš szirdies į visas vietas kuno, taip vadinamos arterijos; kitos, kuriomis grįžta iš tų vietų į szirdį, vadinamos venomis Arterijose kraujas szviesiai raudonas, venose gi tamsesnis. Sztai priežastis, kodėl žmonės, leisdami kraują iš venos (kaip sakiau iš alkunės), mato kraują tamsų. Bet kune kraujas, pirmneng sugrižta iš venų į arterijas, t. esti pirmneng padaro pilną ratą, turi perbėgti per plauczius, ten jis susiduria su oru, atsinaujina, vel darosi szviesiai raudonu.

Izsto gi matome, kad krauja mūsų ir be pagalbos Oszkių gali nepagęsti.

Neteisingai teiposgi kalba žmonės, buk nuo daugumo kraujo buna slogos, oszia ausise, sukasi, galva temsta akise. Visi szitie atsitikimai paeina greicziaus nuo mažumo kraujo, ne kaip nuo daugumo. Galima matyti iš to, kad szitie atsitikimai pasitankina per nuleidimą kraujo.

Irgi isztiesų, jaigu szitie atsitikimai paeitu ir nuo daugumo kraujo, tai galima izsiliuosuoti nuo kraujo be kraujaleidikų: reikėtų mažiau

valgyti, o daugiau ir sunkiaus dirbti. Perleidimą kraujo, ne tik susimąžina daugumas kraujo, bet ir atsiskiedžia kraujas, po kiekvienam nuleidimui, kraujas darosi vis skystesnis ir skystesnis ir apraszyti augščiau atsitikimai (oszimas ausise, galvos svaigimas ir t. t.) da pasitankina. Skaudant pecziams arba nugarai, kuikada gano vieno isztrynimo, ir suvis nereikia leisti kraujo.

Vienu žodžiu sakant, nereikia mums kreiptis pas Oszkes ir Benckus, kaip musems prie saldumynų dėlei nuleidimo kraujo kokiam nors apsirgime, vercziaus pasirodavoti su daktaru; jis parodys, ar reikia leisti kraują ar ne. Jai reikės leisti kraują, tai pasakys pas ką leisti,

Ipacz, kad mūsų Lietuva, turbūt dėl laimės mus turtingą esti daktarais visokių kalnierių, pradedant nuo namie iszperėtų pirszelių ir aptiekorių, kurie už skatikus ukininko duoda nuo visokių ligų visokias gydyklas, kreidą sumaisžę su moliu ir baigiant visokiais Oszkėms ir Benckais, kuriems neduoda miegoti kapeikos kiszeniuose ukininkų.

Todėl, mes, ukinikai, turime buti atsargus nuo tokių geradėjų.

V. Laurin.

Javu rudys

ir kaip nuo jų apsisaugoti.

Rudys ant javų — tai dykaduoninis grybelis, gyvenantis sultimis to žolyno, ant kurio jis atsiranda. Norint tas grybelis yra taip mažas, jog jo nėr galima užmatyti be padidinanczio stiklo, ir tiktai tada, kada tą grybelių daugybę

susirenka — tai žolynai jų apsėsti rausvai išsi-
sirodo, bet ant viso to neatsižiurint, mokėti žmo-
nės ištyrė, jog tų rudžių yra keletas. Yra trys
veislės rudžių-grybelių, mūsų žolynus kankinan-
čių. Pirmutinės dvi veislės tankiausiai ant kvie-
čių ir rugių užpuola, recziaus-gi ant miežių ir
avižių ir viena nuo kitos tuom skiriasi, jog viena
iš jų labai mažai szalczio tesibijo, ir žiemą tarpe
žolyno lapelių praleidus, tuojaus iš pavasario gal
pasirodyti, kita-gi szalczio nepakenczia; treczioji
veislė — tik ant avižių tepuola ir rodosi taip
pat szalczio neatbojanti.

Garsus ukinikai, o taip-pat augsztesnės uki-
nikystės mokslinyczios, javų rudis tyrinėdami, at-
rado, jog jos esti netik ant javų, bet ir ant ne-
kurių žolių ant ežių, priegriovių ir ant kelių
auganczių. Tokius žolynus, ant kurių rudis
užmatysite — o ant tokių žolynų daugiau esta
rudžių neng ant javų — reikia iszrauti, arba
nupjauti, iš lauko savo iszveisti ir sudeginti —
tai kuogeriausiai, nes nuo tokių žolių javai ru-
dimis užsikreczia.

Toliaus, jaigu ant kokių javų buvo rudys,
tai po jų nupjovimo reikia tuojaus rugienas aparti,
idant rudimis neužkrėsti tų javų, kurie potam
bus pasėti.

Bet kas dar pikeziaus yra, tai jog sziaudai
rudžių demėmis apszlakuoti dėl vartojimo nėra
geri. Už tai gi tokių sziaudų nereikia dėl pa-
kratymo imti, nes potam tokie sziaudai iszvežti ant
lauko po mėszo paveikslu prisidės prie grybelio
praplatinimo. Dar labiaus tokių sziaudų nėra

galima kaipo paszaro pasigauti, nes nuo jų galvijai viduriais ir kitomis ligomis suserga. Jaigu jau neatbutinai sziaudų reiktų paszarui pasigauti, tada reikia tokius sziaudus smulkiai sukapoti ir verdanceių, vandeniū apviriti ir tai gerai — tokių budu rudzių grybeliai taps isznaikyti ir sziaudai nė jokios blėdies nepadarys. —

Viso to, kas augszcziaus pasakytą nerokuojant, yra dar keletas budu, kuriais sziaip-taip galima sumažiti blėdį nuo rudzių paeinanczią.

Nes rudys dažniausiai atsiranda ant laukų, pagal upes arba taip jau vandenyj gulinceių, o taip-pat ant laukų pagal balas, kame daug ruko ir drėgnumo, arba ant laukų tarp miszkų, tada kaip ant laukų sausų, vėjo iszpucziamų, rudzių esti daug mažiaus — tada dėl rudzių isznaikinimo reikia laukus sausiti ir gerai juos iszdirbti. Lauką reikia taip izdirbti, idant į jo vidurį oras ir sziluma pasiekti galėtų. Kame laukai jau isz prigimties geri, nereikia per daug dėti mėszo, nes tada javai pertrasziai anga, esti tankus, sugul, užtur drėgnumą ir rudzių įgauna. To nerokuojant, mėszas kuolabiausiai tur buti perkirmijęs. —

Kame dažnai rudys atsiranda, ten nereikia javų varpuotų sėti, nes isz datyrimo yra žinoma, jog ant rugių po rugių sėtų dažniaus rudys užpuola, negu ant rugių ant pudymo sėtų, arba sėtų po žirnių. —

Datyrimas rdo, jog tarp javų yra nekurios veislės, kurios labai stiprai priesz rudzių užpuolimą turisi — labiausiai tame dalyke yra garsus

du kviečių skyriai. Bet ir apie tai vėl stacčiai nieko nėra galima pasakyti, nes prieš rudis pasiturėjimas vieno ir to pacio javo priguli ir nuo vietos: taip, vienoj vietoj nekurie javai labai standžiai turisi nuo rudžių užsikrėtimo, pernesztigi (tie patys javai) į kitą vietą, kame oras ir žemė ta pati rodosi — duoda lengviai rudims pasiveikti ir daug apmandos padaro. Kuogeriausiai yra išsiklausti kokia, javų veislė žinomoje vietoje mažiausiai nuog rudžių kenczia ir su ta veisle lauką apšėti.

Rudys labiausia puola tame laike, kada javai ką-tik suauga, arba kada dažnai lietūs lyja. Rudenyje ant sužėlusių želmenų rudys kartais taip užpuola, kad net vargu galima atrasti sveiką diegelį. Potam dėl javų dar pavojingesnės esti tos dvi arba trys nedėlios, kada javai plaukia. Jaigu tada esti laikas sziltas ir drėgnas, tada kaip ant žolynų, taip ir ant javų sziaudų ir varpų atsiranda rudžių dėmelės.

Datyrimas parodė, jog tie javai, kurie anksti pasėti greitai suauga — tai ant tų rudys mažiau puola. Atvirszczai, tie javai, kurie izlengvo auga, dažniaus rudžių užpuolami esti, nes ten daugiaus laiko tur dėl pasivaicinimo. Podraug su tuom rudys greiciaus užpuola silpnus žolynus.

Todėl vasaroje, kada sausuma užpuola ir potam pasitaiko geras lietūs, tada rudys pasimažina, ir ukinikiai sako: „tai lietūs rudis nuplovė“. Pasimažinimas-gi rudžių tada nuo to paeina, jog žolynai drėgnumo įgavę pasistiprino, pradėjo greiciaus augti ir rudis pergalėjo.

Tai-gi matome, jog, norint ir nėra budo dėl visiszko rudžių isznaikinimo, bet-gi galima gerai sumažinti blėdį nuo rudžių paaeinanciją. Tiktai, idant kova kožno ukiniko priesz tą prieszą butų naudingesnė, reikia, idant visi ukinikai isz vieno į kovą stotų. Nes, jaigu vienas arba du ukinikai, stengdamos pas savę rudis isznaikis, o kiti ne — tai ir tų dviejų darbas ant niekų nueis. Tiktai visam sodžiui isz vieno besistengiant ir besirupinant galima pergalėti tokį apmaudinįką, kokiū yra javų rudys.

Kaip kuopigiausiai kroma užvesti.

Žinoma, jog žydai kartais su keleta deszimtų rublių užveda kromą. Mes norime czia parodyti, jog tai isz tikro neperdaug yra sunku ir, jog kožnas tą pat gal padaryti.

Daleiskime, jog nekuriame miestelyje arba sodžinje norime užvesti kromą ir jau turime, kaip pas mus, griciją su priemene. Priemene tada į kromą galime apversti. Reikės tik ten padirbti keletą lentynų isz paprastų lentų, idant ant anų pastatyti stiklinius puodelius su tokiais tavorais, kaip pipirai, kava, migdolai ir t. t.

Reikia taip-pat sutaisyti dėl arbatos skrynelę. Ta skrynelė tur buti padirbta isz seno ir nesma-lingo medžio, nes arbata greitai prigeria stipro (dervos) smalos kvapo ir tada pražudo savo ver-tybę. Galima skrynelę padirbti ir isz naujo medžio, bet tokio kaip liepa, ir ją popieriu iszkloti.

Tokie daigtai, kaip siulai, kaspinėliai, poperius

ir kiti, nuo dulkių tur buti pridengti, bet taip-
pat ir matomi tur buti, idant kožnas, kuris į
kromą įeina, matytų ir žinotų, jog tuos daigtus
tame krome galima pirkti. Dėl tokių tada daigtų
reikia padirbti skrynelę, neaugszta, kokio uolek-
czio (masto) ilgumo ir platumo, ir virszų tos
skrynelės padirbti stiklinį. Tokią skrynelę reikia
pastatyti ant galo ilgo su stalnyeziomis stalo,
kurs galės buti krominiu stalu.

Kruopos, miltai, druska ir t. t. maiszeliu-
knose gal atlikti.

Dėl žiburio (kerasino) reikia turėti blėtinį
indą atsakanczio didumo.

Toliaus reikia sav pasistatyti kabanczias
svarstyklės su svarais, o taip-pat kvortą, pus-
kvortę ir kvatierką. Oro-gi pusėje, ant matomos
vietos, iszteplioti paraszą didžiomis raidėmis, idant
keleiviai, pėsti ir važiuoti, matytų, jog czia yra
kromas.

Lentynas, stalą ir kitas tam pritinkanczias
padarynes sumanus gaspadorius pats sav galės
padirbti. O jaigu tą darbą ir stalioriui atidnotų
— tai už jį daugiau per 10 rublių neužmokės.
Deszimts stiklinių puodų kasztavos apie 2 rublių,
dėl žiburio indas — apie 60 kap., svarstyklės ka-
banczios nuo — 5 iki 6 rublių, o blėtinė kvorta
ir kiti saikai — apie 65 kap. Ant galo, paraszo
isztepliojimas gal kasztavoti apie rublį. Tokiu
budu paczio kromo įtaisymas kasztavos ne dau-
giaus, kaip kokį 19 arba 20 rublių.

(Toliaus bus.)

Žinios iš Lietuvos.

Virbalius (Suvalkų rėdyboje).

Pas mus ant gelžkelio stacijos Kibartuose esti daugel sulaikytų vagonų su rugiais, kurių valdžia neisleidžia į Prusus, taipogi girdėjau, kad ir Kaune yra gerokai užgrębtų vagonų. Mat', turėjo būti mokestis ant rugių einančių ir užrubežį nuo 15. 27. Rugpjucio. Žydai griebėsi kuogreicžiausiai supirkti ir išvežti prieš 15. Stebėtina! kilo prekė ant rugių: pudas per vieną dieną pasikelė ant 50 kap. Duona taipogi pabrango, net svaras nekuriuose vietuose daėjo iki 5 kap. Žinoma, kad šitą brangumą teko pajauti tuojaus varguoliams. Užtatai nedyvai, kad Koszedariuose, kaip girdėjome, kilo net maisztas*): žmonės ant stacijos susitarė neleisti išvežti rugių pradėjo metinėti maiszus iš vežimų, rėžyti juos ir berti rugius ant žemės.

Tokiu budu pagalios valdžia buvo priversta sulaikinėti vagonus su rugiais ir prieš 15. Rugpjucio.

Viszakio-Ruda (Suvalkų rėdyboje).

Važiuojant nuo gelžkelio iš Kazlų-Rudos į Viszakio Rudą daugumai, tur but, tēko matyti trirankį girioj su lietuviszku paraszu, ant vienos rankos: Į Jūrę, o ant kitos: į Rudą. Tiesa, ant kožnos rankos szalia yra paraszyta taipogi ir maskoliszcai. Atsiradimas szito trirankio gana pamokintinas del mus, lietuvių.

*) Iš visų krasztų Lietuvos pareina žinios, jog žmonės varguoliai nenorėjo duoti išvežti javų į užrubežį. Rėd.

Žinome, kad visur Lietuvoje paraszai ar ant namų, ar tai ant kaimų lentų, ar tai ant kromų, valseczians kanceliarijų, iszkalų ar tai ant trirankių — esti maskoliszkoje kalboje, kurių dangumas isz mūsų negal paskaitytie. Ant minėto trirankio taiposgi pirm kelių metų buvo paraszas maskoliszkoj' kalboj', bet kažinkas pradėjo daužyti jam rankas. Nepaspėdavo sargai girios jam įdėti rankas, kaip vel iszmuszdavo, koliai girinis rėdas nedasimislyjo įdėti rankas su lietuviszku paraszu. Nuo to laiko niekas jau nedaužo rankų. Lietuvos vyrai: ar nepamėgiti mums ir kitus paraszus maskoliszkoj' kalboj' naikiti tokiu budu?

Szį pavasarij ukinikai nuleido praszymą pas globėjų mokslo apierubės Varszavą, kad prileistų vietinį kuniga S. prie mokslinyeczios iszguldinėti tikybę, bet gavo szitoki atsakymą: „tikybės dalykus gerai iszguldinėją vietinis mokįtojas P., todėl iszrandu nereikalingu prileisti praszytą kunigą? — Rengiasi vel dabar leisti praszymą į patį ministerį apszvaistos. Kad nepaliaus, vis pasiseks.

Karszrudė (Tamoszbudžio valsecziaus. Suvalkų rėdyboje).

Szimet buvo rinkimas vaito pas mus. Žmonės nenorėjo rinkti senojo vaito, bet „naczelnikas“ užsimane jį palikti da vaitu. Žinoma, jis tai darė už kysį pono vaito. Idant praszaliti kandidatą žmonių, „naczelnikas“ užpuolė ant jo, kam jis pažadėjo žmonėms, kad nereikalaus padvadų nuo jų dėliai „stuikos“, o duos savo,

gąsdino, buk jį galima išsinti į Siberiją užtatai. Pasiųprieszino ponui naczelnikui vienas apszviestesnis isz ukinų, mokįtojas Viszakio-Rudos moksli-nyczios, sakydams, kad užtatai negalima papulti į Siberiją. „Naczelnikas“ ėmė ir jį gąsdinti, buk raszysias į „naczelniką“, direkcijos, kad kelias žmones priesz valdžia. Bet mokįtojas nepabugo ir iszmintingai atsakė: „gerai, raszkit, bet ir asz nuo savęs raszysiu“. Naczelnikas nutilo. Nepoilgo tik isz kanceliarijos atkurė rasztinikas pas mokįtoją, kad eitų ir persipraszytų naczelniko, nės ketinas apskusti net pacziam globėjui mokslo apierubės. Mokįtojas atsisakė eiti, tuolaik raszti-nykas pradėjo praszyti jau mokįtojaus, kad jis neraszytų nuo savęs ant naczelniko, nės juodu su vaitu persznekęsia p. naczelniką. . . .

Žmonės daugumu balsų iszrinko savo kandi-datą ant vaito, o p. Sm. . . . ant pagelbiniko, senasis-gi vaitas gavo tik du ar tris balsus. Bet naczelnykas užtvirtino ant vaitų p. Sm. . . .

Tai matome, broliai, kas pas mus per naczelnykai; jie už kyszį gali labai gerai moka tiesą mirti po kojų. Valdžia juos siunczia ant „skodu“ tik dėl tvarkos, o jie renka ant vaitų tuos, kurie jiems gerinasi. Naczelnikas — suvis nepriguli prie rinkimo, todel iszmintingiesiems isz mūsų prigulėtų stacziai stovėti už tiesą priesz naczelnykus; o neteisingai pasieligiant aniems — apkustie juos gubernatoriui.

Pilviszkieiai (Suvalkų rėdyboje).

Jau metai, kaip persimainė pas mus girinis rėdas, kaip valdžia apsodino visas augsztesnes

vietas maskoliais. Sziadien gavome isz Bebruliszskės szitokią žinią: girinis virszinikas (liesniczy), Matviejev, nuleido praszymą į ministeriją vieszpatystės turtų, kad jį perkeltų į Gudiją nors ant pagelbiniko vietinės girinės valdžios, ir gavo szitoki užklausymą isz ministerijos: „V svojom-li umie hospodin Matviejev?“ ... ir turėjo, žinoma, atsakyti, kad v svojom, no żelajet v imperiju. Linkime ir visiems teisingiems rusams sekti pėdoms p. Matviejev'o.

L. V.

Politika.

Maskolija. Pereitame Nr. „Uk.“ buvo raszyta, kad Austrija, Italiija ir Vokietija atnaujino trejatinį rysį ant ateinanczio laiko, t. y. kad iszkilus karei, gįsis iszvien visos trys. Kad turėti sziokią-tokią atspirtį, Maskolija ir Prancuzija pradėjo sėbrauti. Szi-toji sėbrysta prasidėjo, kaip tik Bismarkis trejato rysį įgyvendino. Maskolius ir Prancuzas pradėjo viens kitam prie kiekvieno kokio nors menko atsitikimo iszreikszti savo prieteliszkus jausmus, o įpacz żodžių. Atsilanko kokis maskolius Prancuzijoje, prancuzai gieda „boże caria chrani“; atsilanko prancuzas, maskolius reikia „vive la France“ (te gyvuoja Prancuzija); pas-kui, žinomas daigtas, kalba viens kitą iszgirdami kalbas. Ant raszto, kiek žinoma, Maskolija su Prancuzija nē-jokio ryszio nedarē, kaip kitoji pusē Europos. Bet Liepos mėnesyje atsitikimai Kronstadte parodē, kad dēl vienyjimosi Prancuzijos su Maskolije nereikia nē-jokių raszty. Mat, Prancuzijos karēs laivai atsilankē Kronstadte (pas Petrapyli). Maskoliai priēmē prancuzus ne taip, kaip sveczius, bet kaip tikriausius savo brolius. Ko tame Kronstadte tik nebuvo; kiek kalbų buvo pa-kalbēta, kiek bucziavimusi, kiek suvalgyta, kiek isz-gerta!! Tik paukszczių pieno prancuzai turbut ne-

gavo. . . . Dagi pats Aleksandras III, iszgērs už sveikatą prancužų republikinės ir jos prezidento Karno. Prancužai atsidurę lyg kokiame rojuje nežinojo nė kaip dėkavoti. Kad nepasilikti skoloje prancužai, gali sakyti, taippat garbino maskoliszkus marinjkus, ką palydėjo prancužiszkus laivus gryžtant atgalios. Taippat broliui ciecoriaus, kursai potam nuvažiavo į Prancužijos vandenis gydytis, nedavė prancužai pereiti, iszreiksždami savo meilės jausmus.

Ant vieno dalyko rodyčiau skaitytojui atkreipti akį. Dvi szalys, dvi tautos visai taip paneszanczios viena į kitą kaip szuo į katę, susigiminiavo, susibroliavo, Maskolija — monarchia, valdžia ciecoriaus neaprubežiuota; Maskolija tamsi, neapszviesta, Maskolija be pramonių neturtinga, ant galo, Maskolija, vieszpatystė prislėgta — viskas po bizunu, viskas „byt' po semu“, kiekvienas susitraukęs, susiraukęs turi kėsti vargus — bėdas ir daugiaus nieko.

Prancužija — republikė — valdoma visu kuomi iszrinktųjų žmonių: Prancužija nesza vėlavą Europoj' szviesos ir mokslo. Prancužija ant galo szalis liuosybės, kur kiekvienam žmogui pripažitos lygios tiesos, kiekviens gal turėti savo nuomuonę ir balsą. Priežaszčia szitokio nepaprasto sėbravimo yra nekrikszczioniszka politika Europos vieszpatysčių. Viena vieszpatystė neisztiki kitai, didina kuriumenę; to dar neužtenka, užkvieczia į pagelbą laiکه karės kaimyną; tokiu budu pasidarė trejato ryszys, o delto kad atsispirti prieszais trejatą, pradėjo giminiuotis tokios nepanaszios viena į kitą vieszpatystės, kaip Prancužija ir Maskolija.

Prusai. Tilžės ir Klaipėdos srytyje buvo Liepos mėnesy' rinkimai į saimą; Tilžė ir Klaipėda lietuviszkos sritys, vienok ankscziaus buvo renkami deputatais gryni vokiecziai; szimet Lietuviai subruzdėjo ir iszstatė savo kandidatus, Tilžėje Dr. Bruažį, o Klaipėdoje Jankų. Nors lietuviszki kandidatai ir kalbas kalbėjo priesz savo rinkėjus, ir laikraszcziuose aiszokino reikalingumą lietuviszko deputato saime, vienok nepasisekė

nē vienam isz jų; ir Tilžeje ir Klaipėdoje tapo iszrinkti grynai vokiečiai.

Prusai pabugo, kada Maskolius uždraudė vežti į užrubežį rugius; jau dabar Berlyne varšavinis rugių siekia iki 12 r. — kada dar Maskolijos rugiai plaukte plaukia į Prusus, o kas bus, kaip rubežius užsidarys? Visi rėkia, kad czyżę nuo javų numestų; mat tada kviečiai Prusuose atpigti ir vietoj' duonos nors pyragus galėtų valgyti.

Chinai. Chinuose tykos dar nėra: krikščionis žudo, turtus jų plėšia; nors ciecorystės per savo konsulius užtaravoja prieš Chinų valdžią už savo padonus ir reikalauja asztraus pabaudimo kaltinikų, vienok tai tuom tarpu nieko nemaczija.

Mutinys.

Baisus užuomarszimus. Viens melagius szaip api-pasakojo apie savo užuomarszumą: Kad jus žinotumėt, užuomarszumas kartais pereina drąsiausia, vaidintuvę. Taip sztai man pacziam sykį dyvinai atsitiko. Viena vakarą asz parėjau isz svecziu, mažumą truktelėjęs; nusiredęs ir tartum drabužius ant vagioj pakabinęs atguliau. Rytą metą iszgirdęs bildės į ratų ant ulyczios, prasiplėsziau akis ir dairausi. Ogi žiuriu, jus mano sakalėliai, drabužiai tyso lovoje, o asz kibau ant vagio. . . . Szvents krikszte pribuk, suszukau, jau czia bus nelabasis su manim sztuką iszkirtęs. . . . Ale atsiminiau, kad asz nepaprastas užuomarsza ir tuoju supratau, kad tai asz tur but vakare vieton pats atgulti įlova buvau drabužius paguldęs o savę patį ant vagio pakabinau vieton drabužių.

Bėvaikiu gimine. Ale tamstos, kadai jau poroje gyvenat, o sulygsziol neturit kudykių? tarė viens prietelius savo geriems pažįstamiems.

— Ir neturėsiva, tarė liudnu balsu vyrs su motere, — nes mes isz tokios bevaikių giminės. Jau mus tėvai, nē tėvų tėvai neturėjo vaikų.

Bagaline virvė. Du tingiu bernu traukė virvę per lubas ant klėties. Traukė-traukė, ale jau juodviem labai nusibodo, nes virvė buvo pusėtinai ilga.

— Ale po velnių, ar ta virvė be galo! suszuko viens perpykęs.

— Gal but, broluži, tarė antrasis. Gaspadorius pirmai peilį iszeidams isz klėties turėjo rankose — tai jis tur but galą nupjovė.

Turgavietės.

Prekės javų buvo:

Kviečiai: New-Yorke 136—135, Londone 153 ¹/₂—000, Marsylijoje 147—156 ¹/₂, Berlyne 158 ¹/₂, Karaliauciuje 149—152 ¹/₂, Odessoje 98—114 kp. už pudą; Varszavoje 750—835 kp. už kartį; Rugiai: Londone 97, Berlyne 95 ¹/₂, Karaliauciuje 91 ¹/₂, Rygoje 145—150, Liepojuje 150 Odessoje 105—118 kp. už pudą, Varszavoje 118—120 ¹/₂ kp. už pudą.

Avižos: Londone 97—119, Marsylijoje 86 ¹/₂, Berlyne 100—112, Karaliauciuje 80, Rygoje 73—81, Liepojuje 72—81, Odessoje 62—70 kp. už pudą; Varszavoje 225—315 kp. už kartį.

Miežiai: Londone 89 ¹/₂—90, Marsylijoje 82 ¹/₂, Berlyne 83 ¹/₂—92, Karaliauciuje 80 ¹/₂, Rygoje 72—77, Liepojuje 74—80, Odessoje 66—70 kp. už pudą; Varszavoje 420—500 kp. už kartį.

Žirniai: Rygoje 116—119, Liepojuje 111—115 kap. už pudą.

Sėmenys: Rygoje 138—145, Liepojuje 133—134 kap. už pudą.

Turgaus prekė Tilžėje ir Klaipėdoje.

Už 100 svarų:

Tilžėje: Kviečiai 10.25—10.75 Mk., rugiai 11.50—12.00, miežiai 7.50—8.25, avižos 6.50—7.00, žirniai balt. 9.50—10.00, žirniai rain. 7.50—10.00, sėmenys (už naująjį šepelį) 10—11 mk.

Klaipėdoje: (už naująjį šepelį) kviečiai 9.50—10.00, rugiai 8.50—9.00, miežiai 6.50—5.00, avižos 3.30—3.60, žirniai balt. 8—8.50, žirniai rain. 8—8.50 mk.

Italpa: Naujos kilpos, -j-a-. Pirmą ir dabar, Žiurys — Lietuvos istorija, Lietuvos vaikas. — Sznegos apie žemę, saule, mėnesį ir žvaigždes, — Antanulis. — Prisiegditųjų sudas, — P. Liutas. Ar reikia leisti kraują, V. Laurin. — Javų rudys. — Kaip kuopigiausiai kromą užvesti. — Žinios isz Lietuvos, L. V. — Politika. — Mutinys, — Turgavietės.

Atsakantis rėdytojis: Martynas Jankus, Bitėnuose per Lompėnus. Špansdita pas Martyną Janką, Tilžėje.